

शूद्रासम्बन्धाद्रथकारोऽत्र शूद्रशब्देनाभिधीयते तस्य हि मातामही शूद्रेति .
चतुर्थवर्णस्य मुख्यस्य शूद्रस्य तु प्रतिषेध उक्तः शूद्रवर्जमिति (१. १. ५.) . तेनैतानि
गौणशूद्रविषयाणीति . रथकारस्याधानमात्रेऽधिकारपक्षे एतानि लिङ्गानि निर्वि-
षयाण्येव स्युः . तस्माद्रथकारस्योत्तरकर्मस्वयधिकार इति सिद्धम् । तथा चोक्तं
याज्ञवल्क्यस्मृतिविवृतौ मिताक्षरायां विज्ञानेश्वरेण (१. १२.) क्षत्रियेण वैश्यायामु-
त्पादितो ^{१)} माहिष्यः . वैश्याहूद्रायामुत्पादिता ^{२)} करणी . तस्यां माहिष्येणोत्पा-
दितो रथकारो नाम ज्ञात्या भवति . तस्य चोपनयनादि सर्वं कार्यं वचनात् .
यथाह शङ्खः क्षत्रियवैश्यानुलोमानन्तरोत्पन्नजो रथकारस्तस्याध्ययनेऽद्यादानोप-
नयनसंस्कारक्रियाश्चाप्रतिषिद्धा ^{३)} रथसूत्रं वास्तुविद्याध्ययनवृत्तिता चेति . रथ-
सूत्रं रथविद्येति मञ्जर्या व्याख्यातम् ^{४)} . अतो याज्ञवल्क्योक्त एव रथकारोऽत्र
ग्रहीतुं न्याय्यः . तस्य च शङ्खोक्तेर्यज्ञादिकर्मस्वधिकारः . तथा सति आधावेति
शूद्रस्येत्यादीनि वेदवाक्यानि सार्थकानि भवन्ति . सौधन्वनपर्याये रथकारे गृह्य-
माणे तेषां वैयर्थ्यमेव स्यात् न च तदिष्यते . तस्माद्याज्ञवल्क्योक्तमेव युक्तम्
श्रुतिसंमतत्वादिति ॥

निषादस्थपतिर्गावेधुकेऽधिकृतः ॥ १२ ॥ निषादस्थपतिर्गावेधुके चराव-
धिकृतः अधिकारी भवति । एवं हि श्रूयते . यस्य रुद्रः प्रजाः शमयेत्स वास्तुमध्ये
रौद्रं गावेधुकं चरुं निर्वपेदित्येतामिष्टिं प्रक्रम्य श्रुतम् एतया निषादस्थपतिं या-
ज्ञेदिति निषादस्थपतिर्यजेतेत्यर्थः ॥ तत्रायं संदेहः . किमत्र षष्ठोसमासः निषा-
दस्य स्थपतिर्निषादस्थपतिरिति निषादश्चासौ स्थपतिश्च निषादस्थपतिरिति
कर्मधारयो वा । तत्र यदि षष्ठोसमासः तदा यो द्विजातिरेव विद्वान्निषादानामाधि-
पत्यं करोति तस्यात्राधिकारः . यदि च कर्मधारयः तदा निषाद एव यः स्थपति-
स्तस्यात्राधिकार इति । तत्र त्रैवर्णिकस्यैव समर्थत्वाद्विद्वत्त्वाद्ग्रिमत्वाच्चात्राधिकारो

१) Thus also the Chambers- mss. of Vijnāneśvara's work: the edition reads
क्षत्रियेण वैश्येन शूद्रायामु. २) वैश्येन शूद्रायामु, edit. and mss. ३) °कारस्तस्येऽद्यादानो-
पनयनसंस्कारक्रिया अश्वाप्रतिष्ठा(!) रथसूत्रवास्तुवि, edit. and Chambers 562; the same
but °कारस्तस्योपनयनसं° Chamb. 371 a. and °कारस्तस्येऽद्या चोपनयनसं° Chamb. 371 b.
४) तत्र तु संस्कारक्रियाश्चाप्रतिषिद्धा रथसूत्रे इत्येवं पाठः, at the margin.